

УДК 37(091)(4/9)

© Тарарак О.В., Таратак М.Ю., 2020 р.

<http://orcid.org//0000-0002-9740-0750>

<http://orcid.org//0000-0002-1968-2457>

<https://doi.org/10.34142/23128046.2020.48.11>

О. В. Тарарак
М. Ю. Тарарак

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗВО НІМЕЧЧИНИ

У статті проаналізовано специфіку діяльності сучасних закладів вищої освіти Німеччини. Констатовано, що покращенню змісту та якості підготовки фахівців у вищій школі України сприятиме вивчення та творче використання педагогічно цінних ідей та досвіду провідних країн світу, зокрема Німеччини. Наголошено на тому, що уряд зазначеної країни постійно удосконалює та впроваджує в життя оригінальні форми та методи підготовки майбутніх фахівців різних галузей знань.

Установлено, що дослідженням питань становлення, розвитку та аналізу сучасного стану закладів вищої освіти як України, так і провідних країн світу займалися С. Вітвицька, Б. Вульфсон, О. Джурунський, Т. Калініченко, Ю. Пивовар, С. Черкашин та ін.

У процесі наукового пошуку використано теоретичні – систематизація джерел із досліджуваної проблеми; аналіз нормативних документів, законодавчих актів, поточної документації щодо змісту, форм і методів діяльності ЗВО; порівняльно-історичні (з метою аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду); логіко-структурні та ретроспективні методи з метою узагальнення й систематизації теоретичних положень та діяльності сучасних закладів вищої освіти Німеччини та виявлення перспектив використання кращих надбань із окресленої проблеми в сучасній вищій школі України.

Доведено, що специфіка діяльності закладів вищої освіти Німеччини полягає у: фундаменталізації вищої освіти; наданні переваги класичній університетській освіті; індивідуалізації навчання; впровадженні корпоративних програм, які передбачають тісне поєднання навчання у вищій школі з працею у фірмах або компаніях; широкому залученні молоді до наукової діяльності; постійному вдосконаленні якості вищої освіти; модернізації технологій навчання; інтенсифікації як навчального процесу, так і процесу підготовки кваліфікованих викладацьких кадрів; удосконаленні системи перевірки навчальної діяльності та ін.

Проведене дослідження дало змогу стверджувати, що організація навчання у закладах вищої освіти Німеччини має і певні проблеми. До зазначених проблем можна віднести: забезпечення високого рівня підготовки

фахівців водночас з суттєвим збільшенням їх кількості; пошук шляхів збалансування гуманітарних, природознавчих та технічних напрямів підготовки, теоретичної та практичної складових освітнього процесу, навчальної та науково-дослідної роботи тощо.

Ключові слова: Німеччина, ЗВО, освіта, тенденції, студенти.

Tararak O. V., Tararak M. Yu. Features of functioning of IHE of Germany. The article analyzes the specificity of the activity of modern higher education institutions in Germany. It has been stated that improving the content and quality of the training of specialists at Ukrainian higher education institutions will be facilitated by the study and creative use of pedagogically valuable ideas and experience of the leading countries of the world, in particular Germany. It has been emphasized that the government of the country is constantly improving and introducing original forms and methods of training future specialists in various fields of knowledge.

It has been established that S. Vitvytska, B. Vulfson, O. Dzhurynskyi, T. Kalinichenko, Yu. Pyvovar, S. Cherkashyn and others were engaged in studying the formation, development and analysis of the current state of higher education institutions in both Ukraine and the leading countries of the world. In the process of the scientific search we used theoretical methods – systematization of sources on the problem under study; analysis of normative documents, legislative acts, current documentation on the content, forms and methods of the activity of IHE; comparative-historical methods (in order to analyze domestic and foreign experience); logic and structural and retrospective methods in order to summarize and systematize the theoretical positions and activities of modern higher education institutions in Germany and to identify the prospects of using the best assets on the outlined problem in modern higher education in Ukraine.

It has been proved that the specificity of the activity of higher education institutions in Germany is fundamentalisation of higher education; giving preference to the classical university education; individualization of learning; implementation of corporate programs that involve a close combination of higher education with work in firms or companies; broad involvement of young people in scientific activities; continuous improvement of the quality of higher education; modernization of training technologies; intensification of both the educational process and the process of training qualified teaching staff; improvement of the system of verification of the educational activity, etc.

The study has shown that there are some problems in the organization of education in higher education institutions in Germany. These problems include ensuring a high level of the training of specialists while their number is significantly increasing; search for ways of balancing humanitarian, natural and technical training programs, theoretical and practical components of the educational process, educational and research work, etc.

Keywords: Germany, IHE, education, trends, students.

Вступ. Покращенню змісту та якості підготовки фахівців у вищій школі України сприятиме вивчення та творче використання педагогічно цінних ідей та досвіду провідних країн світу, зокрема Німеччини. Уряд зазначеної країни постійно удосконалює та впроваджує в життя оригінальні форми та методи підготовки майбутніх фахівців різних галузей знань.

Дослідженням питань становлення, розвитку та аналізу сучасного стану закладів вищої освіти як України, так і провідних країн світу займалися С. Вітвицька, Б. Вульфсон, О. Джуринський, Т. Калініченко, Ю. Пивовар, С. Черкашин та ін.

Мета та завдання. Мета статті полягає у вивченні специфіки діяльності сучасних закладів вищої освіти Німеччини.

Методи дослідження. У процесі наукового пошуку використано теоретичні – систематизація джерел із досліджуваної проблеми; аналіз нормативних документів, законодавчих актів, поточної документації щодо змісту, форм і методів діяльності ЗВО; порівняльно-історичні (з метою аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду); логіко-структурні та ретроспективні методи з метою узагальнення й систематизації теоретичних положень та діяльності сучасних закладів вищої освіти Німеччини та виявлення перспектив використання кращих надбань із окресленої проблеми в сучасній вищій школі України.

Результати. Вивчення та узагальнення праць С. Вітвицької, О. Джуринського, З. Малькової, Н. Ткачової та ін. свідчить про те, що до провідних типів закладів вищої освіти Німеччини належать п'ятирічні та чотирирічні інститути технологічного, технічного, педагогічного, медичного, сільськогосподарського та ін. профілів.

До найбільш елітних освітніх закладів окресленої країни належать університети. Це ті ЗВО, котрі займаються підготовкою наукових кадрів за різноманітними програмами, присуджують певні академічні ступені – бакалавра, магістра, доктора (Zarubizhna systema vyshchoi osvity, 2017).

Університети являють собою потужні освітньо-наукові комплекси. В них навчається велика кількість студентів. Основні цілі та завдання, які стоять перед університетами, полягають у передачі студентам теоретичних та прикладних знань, озброєнні їх уміннями та навичками організації наукових досліджень, а також у особистісному розвитку студента.

Варто наголосити, що вища освіта в Німеччині представлена як державними, так і приватними ЗВО.

Вивчення та узагальнення науково-педагогічних матеріалів приводить до висновку, що особливість діяльності вищої школи країни, котра вивчається, полягає в проведенні «відкритого», «конкурсного» та «вибіркового» прийому студентів. Наприклад, «відкритий» прийом передбачає висування до абітурієнтів мінімальних вимог, а саме: наявність документа про завершення повної середньої освіти. Це привело до значного збільшення контингенту студентів. Так, за останні десять років він збільшився вдвічі.

«Конкурсний» відбір здійснюють приватні й дослідницькі університети, котрі пропонують абітурієнтам вступні іспити, співбесіду або тестування. Варто наголосити на тому, що інколи університети вимагають від вступників характеристики або листи-рекомендації.

«Вибірковий» набір існує на факультетах музики, живопису, літератури, театру тощо (Suhova, 2009). Провідна роль у виборі вступниками того чи іншого університету та факультету належить консультаційним агенціям та шкільним консультантам, діяльність яких передбачає допомогу випускникам шкіл у їх підготовці до вступних випробувань в університет. Зокрема, у школах Німеччини з цією метою введено спеціальний предмет «Вибір професії», який покликаний готувати школяра до самостійного визначення з професійною кар'єрою (Sysoieva & Krystopchuk, 2012).

Необхідно підкреслити, що у Німеччині існує три види університетів – класичні, технічні (з інженерних спеціальностей) та загальні (займаються спеціальною професійною освітою в галузі права). У Німеччині навчання у вищій школі відбувається переважно за денною формою, відсутні вступні іспити, розподілом місць до ЗВО займається Центральне бюро.

До закладів вищої освіти дуже рідко вступають молоді люди одразу після закінчення шкільного курсу. Оплата за навчання у ЗВО достатньо висока. Незважаючи на це, особливо для талановитої молоді, існує фінансова допомога через грошові позики, стипендії та ін. У Німеччині розмір стипендії студентів залежать від матеріального стану сім'ї, успішності самого студента, його курсу навчання.

Як відомо, інтелектуальний і емоційний стан молодого покоління, його ціннісні орієнтири, етичні та естетичні ідеали визначаються переважно змістом освіти. У Німеччині переважає інтелектуальний рівень освіти.

Перш ніж визначити зміст освіти доцільно з'ясувати цілі та завдання навчання. Цікаву інформацію з означеного питання отримано Організацією Європейського співробітництва. Зокрема, на поставлене питання стосовно

якостей, які мають сформувати заклади вищої освіти для того, щоб молоді люди могли успішно працювати та жити в умовах існуючого суспільства, викладачі, бізнесмени, батьки запропонували модель необхідних якостей, а саме: упевненість у власних силах; уміння вносити нові пропозиції та працювати в команді; прагнення постійно навчатися; мати критичне мислення; вміння приймати самостійне рішення та спілкуватися.

Спираючись на зазначену модель, науковці сформулювали основні завдання навчання у ЗВО Німеччини. До провідних завдань учені віднесли: обов'язкове врахування в освітньому процесі інтересів студентів; активне сприяння всебічному розвитку творчої і пізнавальної активності студентської молоді; надання їй можливості більш глибоко зануритись у суть будь-якої проблеми; підтримка самостійності та ініціативи у процесі навчання; створення всебічних можливостей для виховання і реалізації лідерських здібностей кожним студентом.

У відповідності до мети й завдань фахівці визначають напрями оновлення змісту освіти. До таких напрямів вони відносять: інтелектуалізацію; використання інтегративних та індивідуальних програм; суттєве скорочення предметів «за вибором» і підвищення статусу класичної університетської освіти; стандартизацію її змісту; посилення гуманітарної складової освіти; підвищення контролю її якості; чітке визначення шляхів самоперевірки навчальних завдань; використання нових технологій навчання; запровадження активних методів організації освітнього процесу.

Необхідно наголосити, що у ЗВО Німеччини проводиться не тільки стажування для представників фірм, але й молоді вчені та студенти залучаються до діяльності фірм. Особливо така практика є поширеною у спеціальних (професійних) ЗВО, де навіть викладачі повинні періодично відвідувати фірми та отримувати певний практичний досвід.

Взагалі, сучасна вища школа Німеччини суттєво відрізняється від української. Зокрема, провідним принципом її організації виступає «академічна свобода», яка проявляється перш за все у тому, що не лише ЗВО є автономним утворенням, але і кожному учаснику освітнього процесу надається свобода та самостійність.

Студент ЗВО може не бути присутнім на заняттях разом із іншими студентами, він самостійно обирає фах та відповідну до нього освітню програму, дбає про своє навчання у відповідності до існуючих вимог. Після вступу до вищої школи студент сам визначає план своєї діяльності на період усього навчання, самостійно планує своє академічне життя, визначає

дисципліни, котрі вивчатиме, тему, за якою в майбутньому буде організовано випробування, термін навчання, теми семінарів для відвідування і викладачів. Студент у зручний час має право відвідувати лекційні й семінарські заняття, проходити стажування і практику, працювати та ін. Він також має право самостійно визначити, яким іспитом завершить своє навчання, чи необхідно йому скласти державну атестацію, чи він буде проводити магістерське дослідження.

Необхідно наголосити і на тому, що сесій (у нашому розумінні) у німецькій вищій освіті не існує. Існують курси лекцій, після завершення яких складаються екзамени, які проводяться в основному письмово.

Варто підкреслити, що організація освітнього процесу у німецькій вищій школі має і свої недоліки. Зокрема, до основних недоліків системи вищої освіти Німеччини науковці відносять достатньо велику тривалість навчання й необмежений його термін. Наприклад, щоб отримати достойну спеціальність, студент університету навчається приблизно сім років. Не чітко визначений термін навчання у ЗВО Німеччини є великою проблемою для керівників, які стали вести боротьбу з таким поширеним явищем, як «вічний студент». З огляду на це, якщо студент навчається протягом 5-7 років, йому необхідно сплачувати додаткові суми за своє навчання.

У вищій школі Німеччини суттєво збільшився інтерес до змісту навчання талановитої молоді. Для зазначеної категорії молодих людей пропонуються індивідуальні програми, котрі спрямовані на подальший розвиток здібностей та дарувань студентів.

Доцільно звернути увагу, що навчальні плани німецьких ЗВО включають невелику кількість обов'язкових для вивчення предметів, що дає можливість студентам більше часу працювати над індивідуальними планами. Разом із обов'язковими для вивчення курсами мають місце вибіркові та факультативні курси. Зокрема, 40 % навчального часу відводиться на спецкурси і курси за вибором.

Велика увага при організації освітнього процесу приділяється самостійній роботі студентів, котра включає їх діяльність у навчально-наукових центрах, лабораторіях, бібліотеках, домашніх умовах та під час канікул.

Кожна година проведена в аудиторії обов'язково доповнюється самостійною роботою (2-5 годин). До провідних видів самостійної роботи студентів німецьких вузів належать: підготовка рефератів; написання творів за вільною темою; підготовка творчих завдань, які розраховані на

співставлення різних теоретичних концепцій; участь в індивідуальних та групових дослідницьких проєктах; здійснення критичного аналізу публікацій із проблеми, яка досліджується; виступ із серією лекцій перед студентською аудиторією з їх подальшим обговоренням.

Навчання в університетах Німеччини проводиться у лекційній формі, шляхом організації просемінарських, семінарських, лабораторних і практичних занять, навчальних бесід та дискусій.

До системи закладів вищої освіти масово впроваджується модульне навчання. За даними фахівців, спостерігається тенденція переходу від фронтальних і групових форм та методів навчання до занять за індивідуальною програмою, організації тренінгів, роботи в малих групах, стажування. Організуються заняття зі студентами колективом викладачів, проводяться лекції та дискусії, спрямовані на підвищення розумової діяльності студентів, розвиток у них здібностей щодо проблемного викладу матеріалу, формування індивідуального бачення проблеми, організуються комунікативні і соціально-психологічні тренінги. Доцільно також звернути увагу і на те, що лекції та практичні заняття у закладах вищої освіти Німеччини, на відміну від українських, тривають переважно 50-60 хвилин та розраховані на різну аудиторію.

Вивчення науково-педагогічних матеріалів дозволяє стверджувати, що у Німеччині широко використовуються як традиційні, так і нетрадиційні форми, технології та методи навчання. Це: моделювання ситуацій, організація рольових і дидактичних ігор, ігор драматизації, групова дискусія (заняття з подальшим його обговоренням проводять студенти, викладач виконує функції слухача), проблемні завдання і запитання, праця над проєктами, дистанційне навчання, лекція-бесіда, лекція-дискусія, метод кейсів, написання рефератів та творів за обраною темою, співбесіда тощо.

Специфічною формою навчання у закладах вищої освіти Німеччини виступають так звані дослідні семінари, які покликані навчити студентів мати власну точку зору і вміти захищати її. На подібний семінар обов'язково подається реферат обсягом 20-25 сторінок. Таких рефератів може бути два, три, п'ять у залежності від здібностей студента.

Вищі заклади Німеччини надають студентам різні навчальні посібники, лабораторні матеріали, електронні прилади і навіть обладнання для домашньої лабораторії. З метою отримання студентами більш ґрунтовних знань у ЗВО проводяться консультації, додаткові заняття, колоквиуми (Tkachova, 2004).

Для отримання у майбутньому достойної роботи у Німеччині існує обов'язкове навчання студентів за кордоном протягом року або півроку.

З метою оцінювання знань студентів використовуються такі форми, як: відповіді на семінарських заняттях, проміжна та підсумкова атестація у формі іспитів, заліків. До участі в іспиті допускаються лише ті студенти, які активно працювали на семінарських заняттях.

Оцінка якості підготовки випускників ЗВО проводиться за 5-бальною шкалою, де: 5 – недостатньо, 4 – достатньо, 3 – задовільно, 2 – добре, 1 – дуже добре.

Обговорення. Проведене дослідження дозволяє констатувати, що організація навчання студентів у закладах вищої освіти Німеччини має і певні проблеми. До зазначених проблем можна віднести: забезпечення високого рівня підготовки фахівців водночас з суттєвим збільшенням їх кількості; пошук шляхів збалансування гуманітарних, природознавчих та технічних напрямів підготовки, теоретичної та практичної складових освітнього процесу, навчальної та науково-дослідної роботи тощо.

Висновки. Отже, специфіка діяльності закладів вищої освіти Німеччини полягає у: фундаменталізації вищої школи; наданні переваги класичній університетській освіті; індивідуалізації навчання; впровадженні корпоративних програм, які передбачають тісне поєднання навчання у ЗВО з працею у фірмах або компаніях; широкому залученні молоді до наукової діяльності; постійному вдосконаленні якості вищої освіти; модернізації технологій навчання; інтенсифікації як навчального процесу, так і процесу підготовки кваліфікованих викладацьких кадрів; удосконаленні системи перевірки навчальної діяльності та ін.

ЛІТЕРАТУРА:

- Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. С. 252-282.
- Гаврилюк А. Шляхи впровадження німецького досвіду в розвиток університетської освіти в Україні. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. 2015. № 1 (14), С. 322-326.
- Зарубіжна система вищої освіти: навч. посібник. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. 102 с.
- Каленюк І. С. Університети в координатах глобального розвитку. *Вища школа*, 2009. № 8. С. 5-12.
- Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навчальний посібник. Рівне: Овід, 2012. 352 с.
- Сухова Е. Е. Структурная трансформация высшего образования в Германии в контексте Болонского процесса. *Вопросы образования*. 2009. № 3, С. 94-112.
- Ткачова Н.О. Сучасний стан освіти в розвинених країнах світу: Навчальний посібник. Харків: Константа, 2004. С. 9-96.

Хюфнер К. Управління та фінансування вищої освіти в Німеччині. *Вища школа*. 2005. № 6, С. 97-117.

REFERENCES:

- Havryliuk, A. (2015). *Shliakhy vprovadzhennia nimetskoho dosvidu v rozvytok universytetskoï osvity v Ukraini*. [Ways to implement German experience in the development of university education in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*. № 1 (14), P. 322-326 (in Ukrainian).
- Kaleniuk, I. S. (2009). *Universytety v koordynatakh hlobalnoho rozvytku*. [Universities in Global Development Coordinates]. *Vyshcha shkola*, № 8. P. 5-12. (in Ukrainian).
- Khiufner, K. (2005). *Upravlinnia ta finansuvannia vyshchoi osvity v Nimechchyni*. [Management and Financing of Higher Education in Germany]. *Vyshcha shkola*. № 6, P. 97-117. (in Ukrainian).
- Suhova, E. E. (2009). *Strukturnaja transformacija vysshego obrazovaniia v Germanii v kontekste Bolonskogo processa*. [Structural transformation of higher education in Germany in the context of the Bologna process]. *Voprosy obrazovaniia*. № 3, P. 94-112. (in Russian).
- Sysoieva, S. O. & Krystopchuk, T. Ye. (2012). *Osvitni systemy krain Yevropeiskoho Soiuzu: zahalna kharakterystyka*. [European Union education systems: a common characteristic]. Rivne: Ovid. (in Ukrainian).
- Tkachova, N.O. (2004). *Suchasnyi stan osvity v rozvynenykh krainakh svitu*. [The current state of education in developed countries]. Kharkiv: Konstanta. (in Ukrainian).
- Vitvytska, S. S. (2003). *Osnovy pedahohiky vyshchoi shkoly* [Fundamentals of Higher Education Pedagogy]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury (in Ukrainian).
- Zarubizhna systema vyshchoi osvity*. (2017). [Foreign higher education system]. Uman: VPTs «Vizavi» (in Ukrainian).

Інформація про авторів:

Тарарак Олександр Валентинович:

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9740-0750>, доктор філологічних наук, доцент кафедри німецької філології, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна
e-mail: tararaks@gmail.com

Тарарак Марина Юрїївна:

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1968-2457>, кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна
e-mail: tararak_my@rambler.ru

Information about the authors:

Tararak Oleksandr Valentynovych:

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9740-0750>, Doctor in Philology (Dr. Hab.), Associate Professor of German Philology Department, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, 2, Valentynivska Street, Kharkiv, Ukraine
e-mail: tararaks@gmail.com

Tararak Maryna Yuriivna:

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1968-2457>, PhD in Philology, Associate Professor of German Philology Department, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, 2, Valentynivska Street, Kharkiv, Ukraine
e-mail: tararak_my@rambler.ru

Цитуйте цю статтю як: Тарарак О.В., Тарарак М.Ю. Особливості функціонування ЗВО Німеччини. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2020. № 48. С.123–131.
DOI: <https://doi.org/10.34142/23128046.2020.48.11>

Дата надходження статті до редакції:
Стаття прийнята до друку: